

ТИПОЛОГІЯ ЖІНОЧИХ ОБРАЗІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ЖІНОЧІЙ ПРОЗІ КІНЦЯ ХХ СТОЛІТТЯ

Українська жіноча проза 80–90-х років ХХ століття сформувалась у контексті літературного процесу перехідної доби, позначеної ідеологічною свободою і духовним відродженням нації.

Прозові тексти Ніни Бічуї, Галини Гордасевич, Любові Пономаренко, видані у 80-х роках ХХ ст., якісно відрізняються від художніх творів Оксани Забужко, Світлани Йовенко, Євгенії Кононенко, Софії Майданської, Валентини Мастерової, Галини Пагутяк, Галини Тарасюк, Людмили Тарнашинської та інших письменниць, надрукованих у 90-х. Це зразки двох різних періодів розвитку жіночої літератури, між якими існує взаємоперехідність та взаємозумовленість, незважаючи на очевидні відмінності.

Жіноча проза 80–90-х років ХХ ст. презентує цікаву і колоритну галерею художніх образів і спонукає до проведення їх типології. Можна систематизувати образи героїнь художніх творів в залежності від: а) їх суспільного і сімейного статусу; б) їх соціально-професійної ролі; в) морально-психологічних характеристик (з урахуванням темпераменту тощо); г) гендерних категорій маскулінного і фемінного та ін.

На нашу думку, у проведенні типології жіночих образів прозових творів письменниць 80–90-х років ХХ ст. актуальним є «збірний» критерій, який включає в себе структуру образу і поведінку героїв, які залежать від тематичного центру твору і сповідуваної письменницями тенденції творення художніх текстів. Відповідно до цього типологічну систему жіночих образів прози письменниць означеного періоду складають три групи, які умовно співвідносяться з названими тенденціями у творчості авторок. У кожній групі є свої типи жіночих образів із властивими їм характеристиками, що можна проілюструвати таким чином.

1 група.

Образи жінок, які відповідають традиційним патріархальним уявленням про роль і місце жінки у сім'ї, суспільстві, її природне призначення. Основна ідея – самоствердження жінки у межах усталених традицій патріархального світу.

Типи:

1. Дівчина, яка самореалізацію власного «Я» бачить у вдалому заміжжі (Юля («Сестра» Є.Кононенко)).
2. Мати – берегиня домашнього вогнища, сімейного затишку (Рахіль («Діти Ніоби» С. Майданської; мати в оповіданнях Л. Пономаренко, В. Мастерової, Є. Кононенко).
3. «Пасивна» жінка, яка фактично позбавлена власного «Я» (окремі жінки з оповідань Г. Гордасевич, В. Мастерової, Л. Пономаренко).

2 група.

Образи жінок, в характерах яких синтезовано заперечення патріархальних поглядів щодо ролі і призначення жінки. Основна ідея – гармонізація буття.

Типи.

1. Жінка – аристократка духом (Інна («Жінка в зоні» С. Йовенко), Анна і Марта («Землетрус», «Діти Ніоби» С. Майданської)).

2. Жінка – романтик (Юлія («Юлія» С. Йовенко), Таня («Записки Тані М.» Г. Гордасевич), окремі героїні оповідань Л. Пономаренко («Помри зі мною»)).

3. Жінка, що живе за законами свого часу (Жанна («Юлія» С. Йовенко), Лена («Дівчатка» О. Забужко)).

3 група.

Образи жінок, які заперечують стереотипи жіночої поведінки, ролі у суспільстві, сім'ї, сформовані патріархальною традицією; відстоюють феміністичні тенденції мислення. Основна ідея – самоствердження жінки, як «іншої».

Типи.

1. «Перехідний тип» (від пасивної до активної) жінки (Валерія («Сходження на Фудзіяму» Л. Тарнашинської)).

2. «Нова жінка», яка стоїть перед вибором: сім'я чи кар'єра (Дарка, Оксана, Мілена, Рада («Дівчатка», «Польові...», «Я, Мілена», «Інопланетянка» О. Забужко відповідно), Мар'яна («Імітація» Є. Кононенко)).

3. Феміністка (частково Оксана («Польові ...» О. Забужко)).

Художня інтерпретація жіночих образів, їх структура залежать від поглядів тієї чи іншої письменниці на місце і призначення жінки, реалізацію основної жіночої ідеї – самоствердження. Тема становища жінки в суспільстві, причому суспільстві сучасному, розкривається у нових ракурсах. Переважають героїні сильні морально, психологічно, які відзначаються інтелектуальністю та емоційністю. Більшість героїнь можуть (або хоча б намагаються) відстоювати своє право на незалежність, на реалізацію власного творчого потенціалу. Відбувається самоствердження жіночої особистості.

Отже, жіночі образи є виразниками особливостей жіночої прози, художнього мислення письменниць, світорозуміння, поглядів на проблеми, специфіки їх письма. Образи героїнь стають особливо близькими письменницям, оскільки часто у їх характерах, поведінці, вчинках не просто трансформовано жіночий досвід, а відтворено автобіографічні моменти, що для «жіночого письма» є суттєвим.